

Wytyczne
Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w zakresie redagowania zarządzeń
regionalnego dyrektora ochrony środowiska
dotyczących rezerwatów przyrody

**GENERALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA**

Spis treści

Wstęp.....	5
Powierzchnia	6
Położenie i przebieg granic	6
Otulina.....	12
Załącznik mapowy	12
Cel ochrony	13
Rodzaj, typ i podtyp	13
Nadzór	13
Uzasadnienie	13

Wstęp

Korzystając z uprawnień nadanych w art. 45a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651, t.j. ze zm.) Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska koordynuje funkcjonowanie następujących form ochrony przyrody: rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W ramach koordynacji wymienionych form Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska ma prawo żądania informacji dotyczących ich funkcjonowania i publikowania rekomendacji w tym zakresie.

Poniższe wytyczne są wynikiem prac związanych z opiniowaniem projektów aktów powołujących, zmieniających i znoszących rezerваты przyrody, jak również z kontrolą aktów prawa miejscowego zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2009 r. w sprawie trybu kontroli aktów prawa miejscowego ustanowionych przez wojewodę i organy niezespółonej administracji rządowej (Dz. U. z 2009 r. Nr 222, poz. 1754). Zestawiono w nich uwagi dotyczące zarówno kwestii merytorycznych, technicznych, jak i redakcyjnych tworzonych aktów prawnych, w wyniku czego powstały wzory zarządzeń do wykorzystania przez regionalnych dyrektorów ochrony środowiska w procesie redakcji i wydawania aktów prawnych dotyczących rezerwatów przyrody.

Zgodnie z art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651, t.j. z późn. zm.), uznanie za rezerwat przyrody następuje w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska. Zarządzenie to określa:

- nazwę rezerwatu,
- położenie lub przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona,
- cele ochrony,
- rodzaj, typ i podtyp rezerwatu przyrody,
- sprawującego nadzór nad obszarem.

Ten sam ustęp wskazuje także na fakt, że regionalny dyrektor ochrony środowiska, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, po zasięgnięciu opinii regionalnej rady ochrony przyrody może zwiększyć obszar rezerwatu przyrody, zmienić cele ochrony, a w razie bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, dla których rezerwat został powołany - zmniejszyć obszar rezerwatu przyrody albo go zlikwidować. Zasadniczo zatem granice rezerwatu przyrody mogą zostać zmienione tylko w wyjątkowych sytuacjach, związanych wyłącznie z jego wartością przyrodniczą (sytuacja gospodarczo-społeczna nie jest przyczyną zmiany granic rezerwatu przyrody).

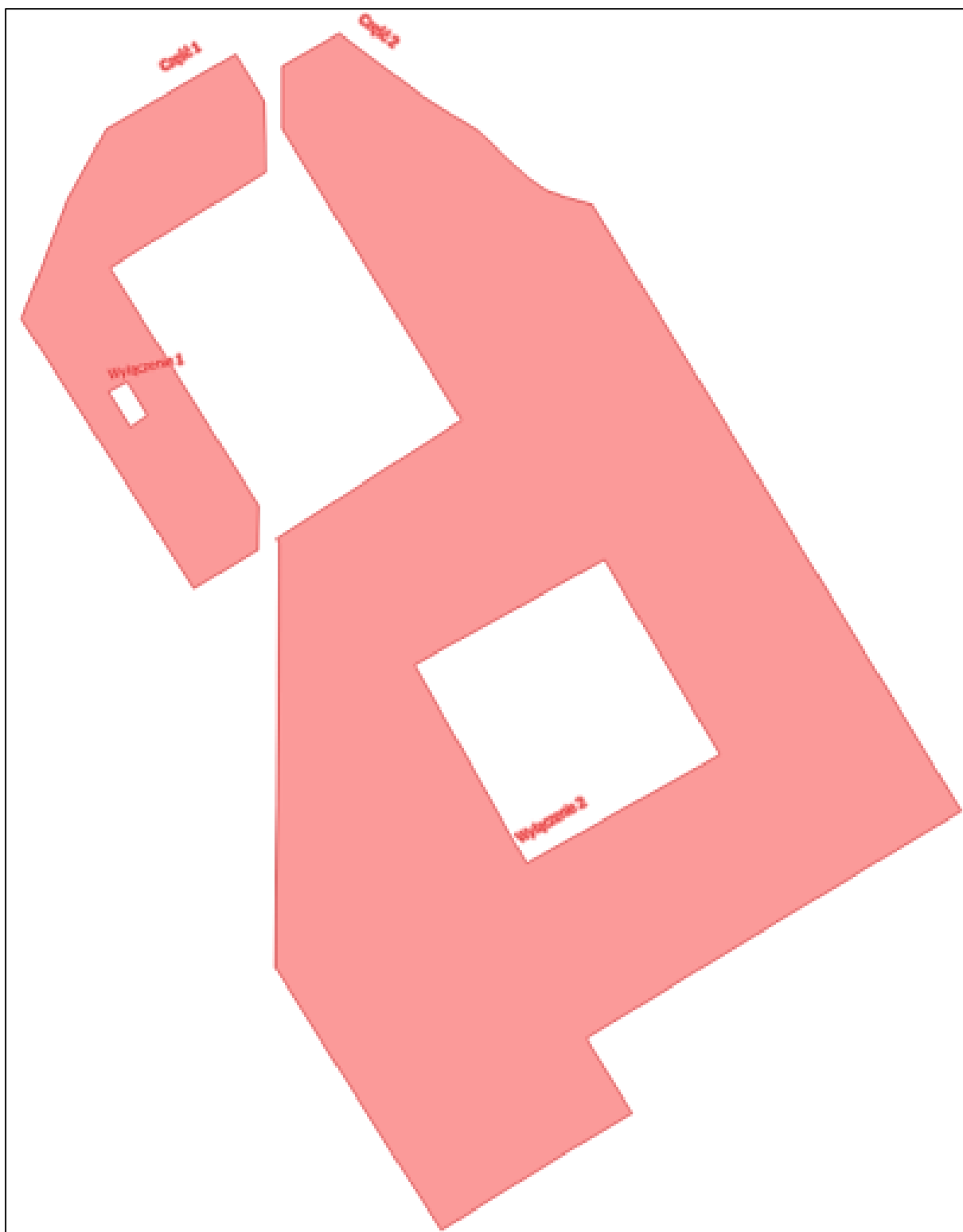
W celu ujednolicenia zawartości merytorycznej, technicznej i redakcyjnej tworzonych projektów zarządzeń w sprawie uznania za rezerwat przyrody i w sprawie rezerwatu przyrody oraz wychodząc naprzeciw potrzebie udostępniania informacji o środowisku, gromadzenia i analizy geograficznej informacji przestrzennej zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie centralnego rejestru form ochrony przyrody (Dz. U. z 2012 r., poz. 1080), rekomenduje się poniższe zasady.

Powierzchnia

1. Podawanie powierzchni rezerwatu przyrody i otuliny, jeśli została wyznaczona, choć niewymagane przez ustawę, jest niezbędne do aktualizacji centralnego rejestru form ochrony przyrody. Rekomenduje się, aby powierzchnia rezerwatu była wpisywana do zarządzenia z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku i była wyrażona w hektarach, a wynikała z powierzchni poligonu opisanego współrzędnymi punktów załamania granicy rezerwatu (matematyczna suma pola powierzchni rzutu).
2. W przypadku powiększenia lub pomniejszenia powierzchni rezerwatu w uzasadnieniu do projektu zarządzenia należy podać aktualną powierzchnię rezerwatu (przed zmianą) oraz przytoczyć aktualny dziennik ustaw zmienianego rezerwatu, powierzchnię proponowanej zmiany oraz powierzchnię po zmianie, jak również wyjaśnić i udokumentować potrzebę zmiany (np. zmiana zasięgu chronionych siedlisk).

Położenie i przebieg granic

3. Przez położenie rezerwatu rozumie się umiejscowienie w podziale administracyjnym kraju (województwo, powiat, gmina).
4. Wyrażenie „położenie lub przebieg granicy” zawarte w art. 13 ustawy o ochronie przyrody wskazuje na możliwość podania w zarządzeniu jednej albo obu tych informacji. Rekomenduje się, aby zarządzenia określały zarówno położenie rezerwatu przyrody jak i przebieg jego granicy za pomocą współrzędnych punktów załamania granicy oraz mapy, o której mowa poniżej.
5. Położenie i przebieg granicy rezerwatu przyrody należy określić za pomocą współrzędnych punktów jej załamania w układzie współrzędnych płaskich prostokątnych PL-1992 lub PL-2000 wskazując przy tym jego strefę. Zestawienie to powinno odzwierciedlać przebieg granicy rezerwatu z enklawami (wyłączeniami), jak też przebieg granicy rezerwatu składającego się z kilku części (poligonów) tak jak to pokazano na Rysunek 1.

Rysunek 1: Przykład złożonego przebiegu granicy rezerwatu przyrody

6. Układ współrzędnych płaskich prostokątnych i współrzędnych geograficznych to dwa różne układy, których nie należy ze sobą mylić. Współrzędnymi geograficznymi nazywamy wielkości kątowe (szerokość i długość geograficzną), określające położenie punktu na powierzchni Ziemi. Natomiast współrzędne prostokątne płaskie określone są w miarach liniowych, dzięki czemu można obliczyć odległość między punktami. Przebieg

granicy i otuliny rezerwatu przyrody powinien być określony za pomocą wykazu współrzędnych punktów załamania granicy według układu współrzędnych płaskich prostokątnych PL-1992 lub PL-2000. Współrzędne powinny być podane z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku (dokładność jednego cm w terenie).

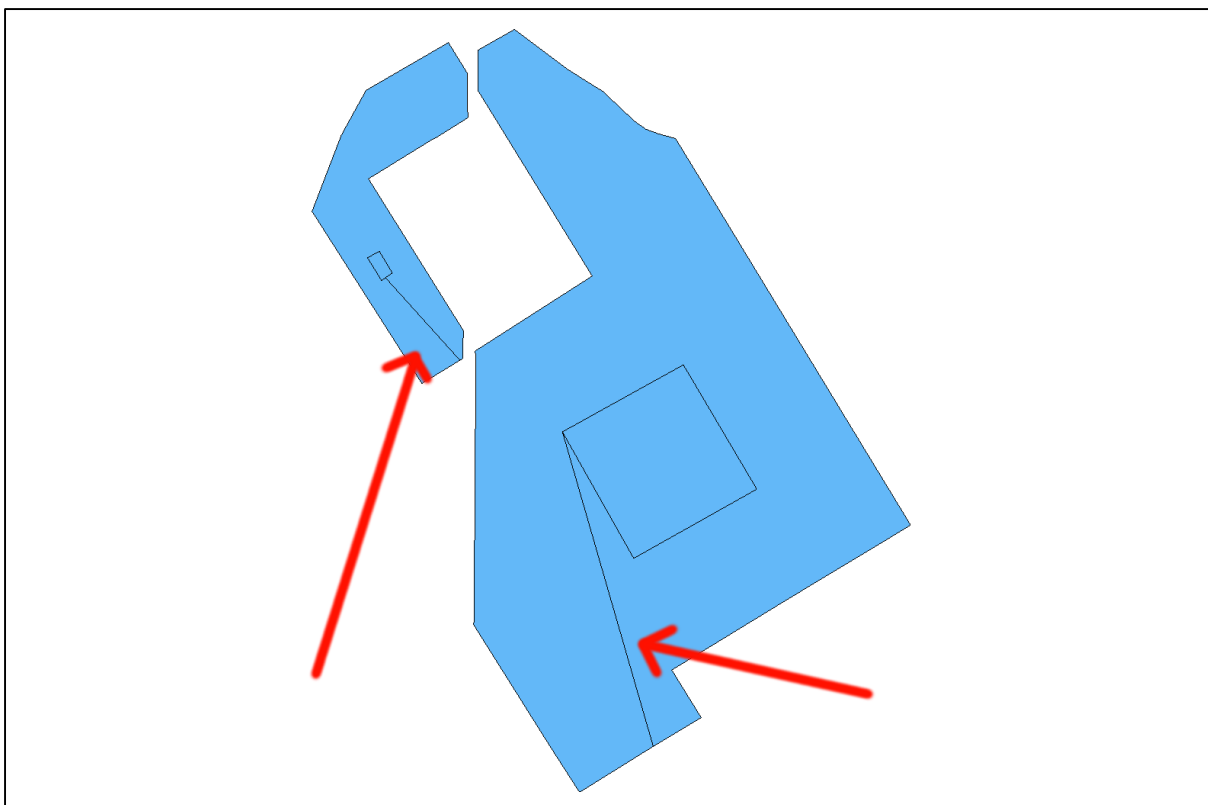
7. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 października 2012 r. w sprawie państwowego systemu odniesień przestrzennych (Dz. U. 2012 poz. 1247), współrzędne oznaczają się znakami „X” i „Y”, gdzie X oznacza współrzędną północną (oś układu skierowana na północ), a Y współrzędną wschodnią (oś układu skierowana na wschód).
8. Współrzędne punktów załamania granicy w wykazie należy podawać w kolejności występowania kolejnych punktów wzdłuż granicy. Błędem, uniemożliwiającym poprawne odtworzenie granicy w oprogramowaniu typu GIS, jest sortowanie współrzędnych po wartościach np. rosnąco.
9. Współrzędne pierwszego punktu załamania granicy (rozpoczynającego) danego poligonu lub wyłączenia muszą być identyczne z ostatnim punktem (zamykającym), co zaznaczono na pomarańczowo w Tabeli 1. Zabieg taki ułatwia tworzenie poligonów w oprogramowaniu do wizualizacji i zarządzania danymi geograficznymi (np. QGIS 2.14 + wtyczka points2one).
10. Zestawienie współrzędnych punktów załamania należy sporządzić tak, aby poszczególne obiekty pokrywały się, a zatem niezgodnie z regułami topologii. Innymi słowy obiekt „Wyłączenie 1” musi być narysowany na obiekcie „Część 1” nie zaś w pustej przestrzeni obiektu „Część 1”. Zabieg ten, mimo iż nieintuicyjny, umożliwia poprawne odtworzenie geometrii w oprogramowaniu GIS. W przeciwnym razie powstają artefakty jak na Rysunek 2 (niezależnie od używanego oprogramowania).

Tabela 1: Przykład poprawnego sporządzenia zestawienia współrzędnych punktów załamania granicy rezerwatu o złożonym przebiegu granicy rezerwatu przyrody

Nr	X	Y	Komentarz
1	643650,60	457739,00	Część 1
2	643598,53	457653,53	Część 1
3	643984,34	457407,12	Część 1
4	643986,30	457407,88	Część 1
5	644103,02	457452,79	Część 1
6	644154,76	457472,69	Część 1
7	644222,33	457509,89	Część 1
8	644245,49	457522,64	Część 1
9	644255,67	457528,25	Część 1
10	644362,70	457713,16	Część 1
11	644357,59	457716,31	Część 1
12	644346,87	457722,92	Część 1
13	644295,16	457754,80	Część 1
14	644194,05	457756,76	Część 1
15	644150,92	457687,47	Część 1
16	644143,12	457672,75	Część 1
17	644057,33	457533,69	Część 1
18	644053,94	457535,81	Część 1

19	644011,12	457562,62	Część 1
20	643985,23	457578,83	Część 1
21	643717,34	457746,55	Część 1
22	643654,54	457745,46	Część 1
23	643650,60	457739,00	Część 1
24	643894,88	457558,20	Wyłączenie 1
25	643880,33	457531,54	Wyłączenie 1
26	643829,44	457563,05	Wyłączenie 1
27	643846,40	457587,28	Wyłączenie 1
28	643894,88	457558,20	Wyłączenie 1
29	642785,13	458172,82	Część 2
30	642682,24	458007,37	Część 2
31	642688,63	458003,27	Część 2
32	642790,64	457937,78	Część 2
33	642867,20	457889,62	Część 2
34	643057,10	457770,14	Część 2
35	643290,99	457772,31	Część 2
36	643664,75	457774,69	Część 2
37	643670,28	457771,29	Część 2
38	643671,32	457773,00	Część 2
39	643672,36	457774,71	Część 2
40	643674,96	457778,77	Część 2
41	643746,65	457890,77	Część 2
42	643761,13	457913,39	Część 2
43	643782,84	457947,30	Część 2
44	643811,18	457991,58	Część 2
45	643813,37	457995,01	Część 2
46	643835,70	458029,89	Część 2
47	643837,59	458032,84	Część 2
48	643839,48	458035,79	Część 2
49	643916,79	457988,12	Część 2
50	643996,10	457939,21	Część 2
51	644116,15	457865,18	Część 2
52	644220,28	457800,98	Część 2
53	644245,22	457785,60	Część 2
54	644255,91	457779,01	Część 2
55	644345,42	457779,01	Część 2
56	644392,19	457861,28	Część 2
57	644302,70	457980,80	Część 2
58	644275,85	458023,23	Część 2
59	644253,03	458060,07	Część 2
60	644186,15	458131,04	Część 2
61	644168,31	458156,68	Część 2
62	644158,07	458184,60	Część 2

63	644147,67	458222,75	Część 2
64	644140,46	458227,16	Część 2
65	644010,62	458306,51	Część 2
66	643954,67	458340,56	Część 2
67	643799,48	458435,00	Część 2
68	643506,11	458613,53	Część 2
69	643499,23	458617,72	Część 2
70	643367,38	458697,95	Część 2
71	643281,05	458750,48	Część 2
72	643220,79	458650,33	Część 2
73	643217,26	458644,47	Część 2
74	643212,29	458636,20	Część 2
75	643189,80	458598,83	Część 2
76	643169,74	458565,48	Część 2
77	643146,14	458526,25	Część 2
78	643120,29	458483,29	Część 2
79	643094,88	458441,63	Część 2
80	643067,69	458397,05	Część 2
81	643052,85	458372,71	Część 2
82	643045,93	458361,37	Część 2
83	643026,35	458329,27	Część 2
84	642956,27	458214,38	Część 2
85	642849,50	458280,43	Część 2
86	642785,13	458172,82	Część 2
87	643640,41	458240,42	Wyłączenie 2
88	643490,15	457968,98	Wyłączenie 2
89	643206,60	458128,93	Wyłączenie 2
90	643361,70	458405,21	Wyłączenie 2
91	643640,41	458240,42	Wyłączenie 2

Rysunek 2: Przykład błędów geometrii przy odtwarzaniu poligonów ze współrzędnych punktów załamania

11. Podanie wykazu współrzędnych punktów załamania granicy likwiduje wiele problemów związanych z precyzyjnym określeniem przebiegu granicy rezerwatu, w tym m.in.:
 - dezaktualizacją danych i trudnościami w odtworzeniu przebiegu granicy w przypadku stosowania opisu tzw. topograficznego (po skraju lasu, linii energetycznej, drodze, brzegiem zbiornika wodnego, itd.)
 - dezaktualizacją, trudnościami w odtworzeniu przebiegu granicy i niejednoznaczności we wskazywaniu powierzchni przy stosowaniu metody listy działek ewidencyjnych (Ewidencja Gruntów i Budynków PODGiK, System Identyfikacji Działek Rolnych ARiMR) i granic leśnych (Leśna Mapa Numeryczna PGL LP), gdzie różne metodyki liczenia powierzchni powodują w następstwie rozbieżności (powierzchnie nieliterowane, powierzchnie z ewidencji niezgodne z powierzchnią matematyczną, powierzchnie LPIS niezgodne z EGiB itd.).
12. Stosowanie metody współrzędnych punktów załamania granicy nie oznacza braku możliwości ustalenia przebiegu granicy (pot. „ciągnięcia granicy”) po ww. elementach. Granica może być wyrysowana po działkach ewidencyjnych, leśnych czy elementach topograficznych, ale jej opis w zarządzeniu regionalnego dyrektora winien być określony jedynie zestawieniem współrzędnych punktów załamania.

Otulina

13. Jeżeli wyznacza się otulinę rezerwatu przyrody, jej położenie i przebieg granicy powinny być opisane analogicznie do położenia i przebiegu granicy rezerwatu przyrody. Współrzędne wspólnych punktów załamania granicy rezerwatu i otuliny powinny być identyczne.

Załącznik mapowy

14. Położenie rezerwatu przyrody i otuliny powinno być obowiązkowo zilustrowane mapą, stanowiącą załącznik do zarządzenia i opatrzoną następującymi elementami:
- tytuł
 - podziałka liniowa jako informacja o skali opracowania
 - siatka kilometrowa w układzie współrzędnych płaskich prostokątnych PL-1992 lub PL-2000
 - mapa pogładowa lokalizacji rezerwatu na w mniejszej skali (np. by pokazać pobliskie miejscowości)
 - źródło i aktualność podkładu kartograficznego.
15. Treść mapy powinna prezentować przebieg granicy w skali nie mniejszej niż 1:5000. W przypadku większych rezerwatów istnieje konieczność prezentacji przebiegu granicy rezerwatu w podziale arkuszowym, tak jak robi się w przypadku obszarów Natura 2000.
16. W objaśnieniach mapy zaleca się stosowanie pełnych nazw źródła podkładu kartograficznego (częsta uwaga Ministerstwa Środowiska w czasie kontroli aktów prawa miejscowego).

Przykład:

Główny Urząd Geodezji i Kartografii, a nie GUGiK
System Identyfikacji Działek Rolnych, a nie LPiS

17. W załączeniu do wytycznych znajduje się szablon kompozytora wydruku dla programu QGIS, na podstawie którego przygotowano wzory map dla rezerwatu przyrody. Wykonano je przy użyciu darmowego oprogramowania i danych ogólnie dostępnych dla RDOŚ (m.in. dzięki zapisom ustawy o IIP), zatem każdy RDOŚ ma możliwość produkcji analogicznych opracowań.
- W części opisowej mapy przewidziano miejsce na znaczną ilość tekstu, gdzie powinny się znaleźć zapisy o źródłach, dokładności i aktualności danych wykorzystanych do opracowania mapy.
 - Jako podkład kartograficzny wykorzystano ortofotomapę, ponieważ na mapach topograficznych (zarówno z GUGiK, jak i Google czy OpenStreetMap) przeważnie zaznaczone są już granice rezerwatów pochodzące z innych, niereferencyjnych źródeł. Jednak ostateczny dobór kompozycji mapy, tak by była funkcjonalna i czytelna, należy do operatora GIS w regionalnej dyrekcji ochrony środowiska, a niniejsze wytyczne mają charakter kierunkowy, np. mapę można wzbogacać np. przebiegiem dróg (o ile istnieją) nałożonych na ortofotomapę, tworząc w ten sposób praktyczną mapę hybrydową.
 - Załączona mapa stanowi wzór przy sporządzaniu map dla poszczególnych rezerwatów. Można ją modyfikować w zakresie, który uwzględnia specyfikę danego obszaru chronionego (np. użyć mapy topograficznej zamiast ortofotomapy, zastosować Państwowy Rejestr Granic).

- Wzór dla map, ze zintegrowanymi w każdym arkuszu objaśnieniami, stanowi załącznik 2. Alternatywnie dla map wieloarkuszowych można sporządzić opracowanie z objaśnieniami zawartymi na osobnym/zewnętrznym arkuszu – przykład stanowi załącznik 3.
18. W przypadku dużych obszarowo rezerwatów należy sporządzić opracowania arkuszowe, wyłącznie dla tych terenów, gdzie przebiega granica obszaru. Bezcelowe jest redagowanie arkuszy, gdzie całość terenu jest położony w rezerwacie (patrz załącznik 3)

Cel ochrony

19. Rekomenduje się, aby wymienione w zarządzeniu gatunki grzybów, roślin i zwierząt oraz siedliska przyrodnicze stanowiące cele ochrony, miały nazwy polskie oraz nazwy naukowe (łacińskie) zapisane kursywą (np. kukulka krwista *Dactylorhiza incarnata*), zgodne z właściwymi rozporządzeniami ochrony gatunkowej. Posługiwanie się nazwami naukowymi powoduje ujednolicenie nazewnictwa i pomaga w komunikacji między różnymi grupami interesu.

Rodzaj, typ i podtyp

20. Rodzaj, typ i podtyp rezerwatu przyrody określany jest na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 60, poz. 533). Nazwy rodzaju, typu i podtypu rezerwatu przyrody oraz symbole należy wpisywać zgodnie z pisownią w ww. rozporządzeniu (z wielkiej lub małej litery). Dany rezerwat może zostać przyporządkowany wyłącznie do jednego typu oraz podtypu ze względu na dominujący przedmiot ochrony oraz wyłącznie do jednego typu i podtypu ze względu na główny typ ekosystemu.

Przykład:

- § 4. 1. Dla rezerwatu przyrody określa się rodzaj – Leśny (L).
 2. Dla rezerwatu określa się typ i podtyp:
 1) ze względu na dominujący przedmiot ochrony: typ – Fitocenotyczny (PFi), podtyp – zbiorowisk leśnych (zl),
 2) ze względu na główny typ ekosystemu: typ – Leśny i borowy (EL), podtyp – lasów nizinnych (lni).

Nadzór

21. Nadzór nad rezerwatami przyrody sprawuje zazwyczaj regionalny dyrektor ochrony środowiska lub regionalny konserwator przyrody. Rekomenduje się, aby wprowadzać pełną nazwę organu.

Uzasadnienie

22. Uzasadnienie do projektu zarządzenia w sprawie rezerwatu przyrody powinno zawierać wszelkie informacje dotyczące zaistniałych zmian. Szczególnie zmiana powierzchni rezerwatu przyrody oraz przebiegu granicy powinna być wytłumaczona, czy wynika ona z

np. zastosowania bardziej precyzyjnych metod pomiarowych, dołączenia lub usunięcia działek ewidencyjnych, czy też z powodów merytorycznych istotnych dla celu ochrony.

23. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, likwidacja rezerwatu może zostać procedowana tylko w przypadku bezpowrotnej utraty walorów przyrodniczych rezerwatu, dla których został on powołany. Uzasadnienie do likwidacji rezerwatu powinno być poparte przeprowadzonymi badaniami monitoringowymi lub ekspertyzą potwierdzającą utratę wartości przyrodniczych.

24. Do tworzenia aktów prawnych i pism urzędowych pomocne są następujące pozycje:

- zasady tworzenia i cytowania aktów prawnych znajdują się w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. z 2016 r., poz. 283);
- zasady gramatycznego i logicznego tworzenia tekstów urzędowych: „Przewodnik po redagowaniu pism urzędowych w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów”
<https://dsc.kprm.gov.pl/aktualnosci/przewodnik-po-redagowaniu-pism-urzedowych-dobra-praktyka-kprm>

Podstawa prawna

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 60, poz. 533)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie centralnego rejestru form ochrony przyrody (Dz. U. z 2012 r., poz. 1080)
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2009 r. w sprawie trybu kontroli aktów prawa miejscowego ustanowionych przez wojewodę i organy niezespółonej administracji rządowej (Dz. U. z 2009 r. Nr 222, poz. 1754)

Załączniki

- Załącznik 1: wzór zarządzenia (plik docx i pdf)
- Załącznik 2: szablon i wzór map do zarządzenia (objaśnienia zintegrowane)
- Załącznik 3: przykład map do zarządzenia (objaśnienia zewnętrzne)
- Załącznik 4: wzór wykazu współrzędnych punktów załamania granicy rezerwatu przyrody
- Załącznik 5: wzór wykazu współrzędnych punktów załamania granicy otuliny rezerwatu przyrody